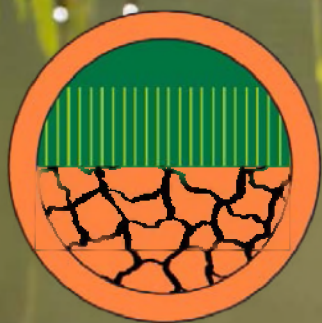

Visie klimaatadaptatie

inclusief uitwerking bestuursopdracht

'Stoppen van de verdroging met een waterrobuuste inrichting van Brabant'

Provincie Noord-Brabant

Visie klimaatadaptatie: status en uitgangspunten

Deze Visie klimaatadaptatie is een uitwerking van de hoofdpogave 'Brabant Klimaatproof' uit de omgevingsvisie 'De kwaliteit van Brabant – visie op de Brabantse leefomgeving'. Het is het eerste kaderstellende niveau onder de omgevingsvisie en alloceert financiële middelen. De bijlage 'Naar een klimaatproof Brabant' maakt integraal onderdeel uit van deze visie.

Een verdere uitwerking van de watervraagstukken vindt plaats in het Regionaal Programma Water en Bodem 2022 – 2027.

Samenvatting uitgangspunten

- Klimaatadaptatie is als vanzelfsprekend een vast onderdeel van onze provinciale opgaven en geborgd in de provinciale programma's.
- We gaan uit van een klimaatbestendig en robuust watersysteem. Daarbij hanteren we de vijf principes: niet meer gebruiken dan is aangevuld, in hogere gebieden water infiltreren, lagere gebieden zijn natter, het systeem kan omgaan met extremen, de waterkwaliteit is op orde.
- We maken, op basis van een klimaatbestendig en robuust watersysteem, de overgang naar een nieuwe systematiek voor wateroverlast extreme buien.
- We kiezen ervoor om voorrang te geven aan de robuustheid van het watersysteem en niet aan individuele belangen.
- We werken via een gebiedsgerichte en samenhangende aanpak.
- Via de gebiedsgerichte aanpak zetten we onze middelen in samenhang en waar mogelijk gebundeld in.

Inhoud

Visie klimaatadaptatie: status en uitgangspunten	1
1. Brabant Klimaatproof	5
1.1 Naar een klimaatproof Brabant	5
1.2 Brede maatschappelijke opgave	5
1.3 Samenwerken in Zuid-Nederland	6
1.4 Klimaatadaptatie als watervraagstuk	7
1.5 Wateroverlast extreme buien	7
2. De bestuursopdracht ‘Stoppen van de verdroging met een waterrobuuste inrichting van Brabant’	9
2.1 De opgave	9
2.2 Robuust watersysteem	13
2.3 De aanpak: gebiedsgericht	14
2.4 De gebieden	18
2.5 Breed palet maatregelen	20
2.6 Instrumenten	22
2.7 Proces	25
3. Financiën	26
3.1 Opgave klimaatadaptatie	26
3.2 Watervraagstukken	26
3.3 Doel, effecten en indicatoren	30
3.4 Inzet bestuursakkoordmiddelen	30
3.5 Risico-analyse	32
3.6 Planning	32

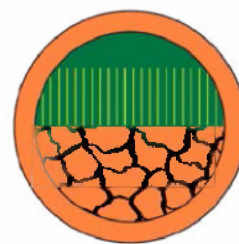
1. Brabant Klimaatproof

1.1 Naar een klimaatproof Brabant

Het klimaat verandert en dat merken we ook in Brabant. Het wordt warmer, droger, natter en de zeespiegel stijgt. En het gaat sneller dan we denken. 'De bui van 2050 valt nu al'. Ook de droge zomers van 2018 en 2019 drukken ons met de neus op de feiten. En op 25 juli 2019 werd de historische grens van 40° C. overschreden, met een record in Gilze-Rijen (40,7° C).

Klimaatverandering heeft **merkbare gevolgen** voor de manier waarop we in Brabant wonen en werken. Het raakt onze gezondheid, de kwaliteit van onze leefomgeving, landbouw, natuur en onze economie. Een klimaatbestendige en waterrobuuste inrichting van Brabant is daarom essentieel. In de Brabantse omgevingsvisie 'De kwaliteit van Brabant – Visie op de Brabantse leefomgeving', is klimaatadaptatie niet voor niets een van de vier hoofddopgaven: Brabant Klimaatproof.

Onze uitdaging de komende decennia is een klimaatproof Brabant. In een klimaatproof Brabant zijn de maatschappelijke effecten van klimaatverandering ten minste beheersbaar en op een acceptabel niveau. Uitgangspunt is de marsroute uit de omgevingsvisie.

Marsroute

2020: Brabant handelt klimaatbestendig en waterrobuust

2030: De eerste grote gebiedsopgaven zijn daartoe al gerealiseerd

2050: Brabant is klimaatbestendig en waterrobuust ingericht

In de bijlage 'Naar een klimaatproof Brabant', is de opgave rondom klimaatadaptatie uitgebreid uitgewerkt. Deze bijlage maakt integraal onderdeel uit van deze visie.

1.2 Brede maatschappelijke opgave

Klimaatadaptatie is van belang voor vrijwel alle provinciale opgaven: wonen en werken, infrastructuur en mobiliteit, landbouw en voedsel, natuur en biodiversiteit, een concurrerende en duurzame economie, energietransitie, etc. Zie hiervoor ook de bijlage 'Naar een klimaatproof Brabant'.

In 2020 voeren wij een provinciale klimaatstresstest uit. Aanvullend op de huidige inzichten en meer concreet zet dit op kaart wat de gevolgen zijn van klimaatverandering voor onze provinciale opgaven zoals infrastructuur, wonen en werken, landbouw en energie.

Uitgangspunt: klimaatadaptatie is als vanzelfsprekend een vast onderdeel van onze provinciale opgaven en geborgd in de provinciale programma's.

Het zoeken naar oplossingen voor het omgaan met extreem weer leent zich ook bij uitstek voor het verknopen en verweven van opgaven en het zoeken naar synergie en meerwaarde. Hiervoor is het belangrijk om vanuit meerdere richtingen naar een ontwikkeling te kijken: het 'diep, breed en rond' kijken uit onze Omgevingsvisie.

1.3 Samenwerken in Zuid-Nederland

De overheden in Noord-Brabant en Limburg werken samen aan klimaatadaptatie. We brengen kwetsbaarheden in beeld en stellen het **Uitvoeringsprogramma klimaatadaptatie Zuid-Nederland** op.

Tot en met 2021 continueren wij onze regierol bij de totstandkoming van het uitvoeringsprogramma. Dit wordt door gemeenten en waterschappen gevraagd.

Het uitvoeringsprogramma bevat ook het bod van de regio Zuid-Nederland aan het Rijk voor een cofinancierings-bijdrage aan uitvoeringsprojecten voor klimaatadaptatie.

We pakken dit samen op met het uitvoeringsprogramma van het Deltaplan Hoge Zandgronden, waarin het Rijk, de regionale overheden en maatschappelijke partners samenwerken aan het weerbaar maken van Zuid-Nederland tegen watertekorten in 2050.

Wij stimuleren (o.a. via subsidieregelingen) het uitvoeren van klimaatstresstesten en adaptatiedialogen door gemeenten. In 2020 voeren we zelf ook een provinciale stresstest uit om inzicht te krijgen in de kwetsbaarheden voor de provinciale opgaven, taken en verantwoordelijkheden.

Bewustwording, kennisontwikkeling en kennisdeling is een belangrijke pijler van klimaatadaptatie. Wij pakken dit actief op, onder andere via ons klimaatportaal: www.klimaatadaptatiebrabant.nl.

1.4 Klimaatadaptatie als watervraagstuk

Klimaatadaptatie is ook en vooral een watervraagstuk. Deze watervraagstukken pakken we op vanuit onze inspanningen gericht op **veilig, voldoende en schoon water**. Het betreft voor een groot deel (wettelijke) basistaken:

- Veilig tegen hoogwater
- Voldoende (niet teveel en niet te weinig) diep en ondiep grondwater
- Zoetwaterbeschikbaarheid
- Waterverdeling in geval van extreme droogtes
- Voorkomen van regionale wateroverlast bij extreme buien
- Schoon grond- en oppervlaktewater

Uit diverse evaluaties komt naar voren dat de huidige inspanningen onvoldoende zijn. We zullen er, zeker in het licht van klimaatverandering, een schep bovenop moeten doen.

Daarbij is ons uitgangspunt een klimaatbestendig en robuust water- en bodemsysteem.

Dit zal meer dan voorheen vragen om scherpe keuzes. Voor extreme buien willen we de overgang maken naar een andere systematiek. Dit leggen we in deze visie aan u voor.

Voor het tegengaan van verdroging is een **trendbreuk** nodig en de **urgentie** is hoog. Dit is bestuurlijk onderkend en als bestuursopdracht meegegeven. De bestuursopdracht 'Stoppen van de verdroging met een waterrobuuste inrichting van Brabant' is in deze visie uitgewerkt.

1.5 Wateroverlast extreme buien

De inspanningen om aan de huidige normen voor **wateroverlast door extreme buien** te voldoen worden groter en kostbaarder. Ook treden er vaker extreme situaties op die niet passen in de huidige normsystematiek, waarbij het risico op schade bij burgers of bedrijven ligt.

Tegelijkertijd moeten we vanwege toenemende droogteperiodes het water zo lang mogelijk vasthouden.

Uitgangspunt: we maken de overgang naar een nieuwe systematiek op basis van een klimaatbestendig water- en bodemsysteem.

Dit houdt in:

- Oplossingen worden meer en meer gezocht in ruimtelijke inrichting en landgebruik en op het juiste schaalniveau. Dit is veelal op het schaalniveau van stroomgebieden en in de samenhang tussen stad en land.
- Dure maatregelen om aan de normen te voldoen voor functies op de verkeerde plek worden heroverwogen. Juist hier ligt de focus op een transitie naar een duurzaam (landbouwkundig) gebruik.
- We houden water zoveel mogelijk vast, geven water (naar het voorbeeld van Ruimte voor de Rivier) meer ruimte langs de beken en infiltreren zoveel mogelijk in de bodem.

2. De bestuursopdracht 'Stoppen van de verdroging met een waterrobuuste inrichting van Brabant'

2.1 De opgave

In Nederland zijn we gewend om altijd genoeg water te hebben. Sterker nog, we zijn gewend aan het omgaan met *te veel* water en hoe we ons moeten beschermen tegen hoge rivierpeilen en hoge waterstanden op zee. Steeds meer wordt echter duidelijk dat we ook last hebben van *te weinig* water. Vooral sinds de droge zomers van 2018 en 2019.

Op korte termijn leverde de droogte problemen op voor de scheepvaart, de landbouw en natuur.

Op de lange termijn kan verdroging zorgen voor problemen voor de leefomgeving en gezondheid, de drinkwatervoorziening, industrie en mobiliteit.

Verdroging en droogte hebben veel met elkaar te maken, maar zijn niet helemaal hetzelfde.

Droogte is een tekort aan neerslag (regen) van tijdelijke aard, meestal in de zomer.

Verdroging is structurele droogte: het gehele jaar rond en meerdere jaren achter elkaar een tekort aan water. Dat kan grondwater zijn, oppervlaktewater of neerslag.

Is er al sprake van verdroging, dan zijn de gevolgen van droogte vaak ernstiger en levert ook meer schade op. Andersom werkt het aanpakken van verdroging positief op het omgaan met droogte.

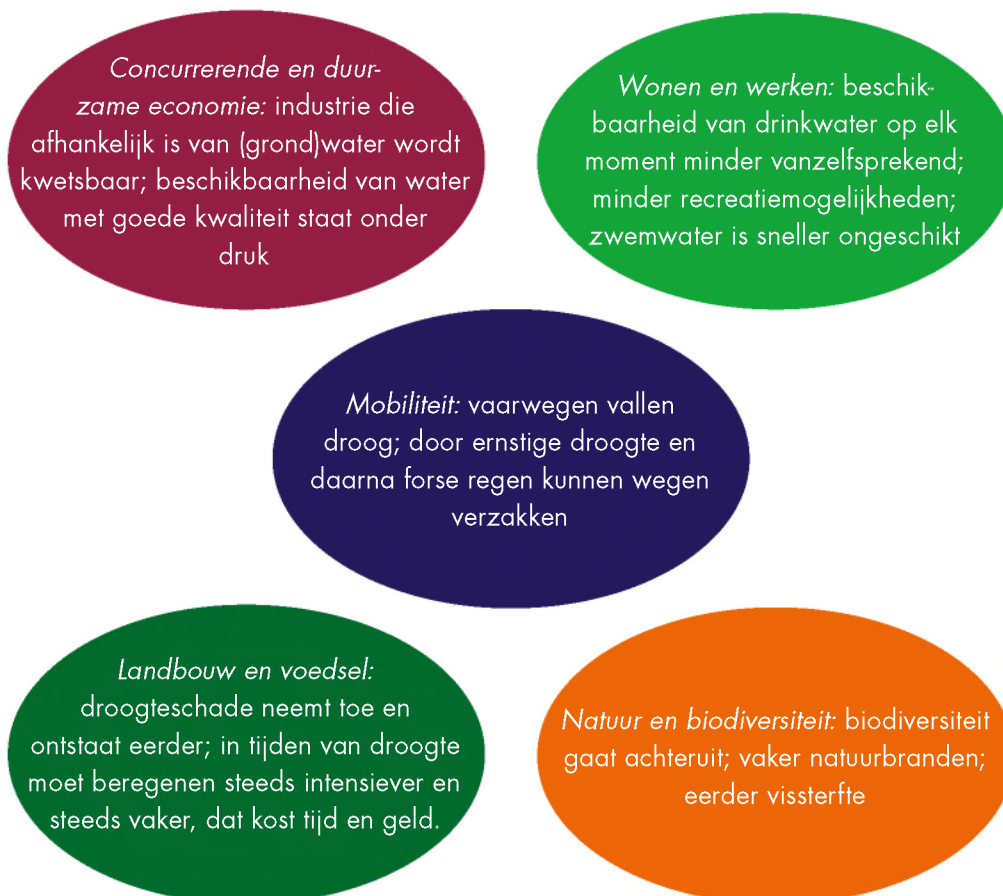
De afgelopen jaren is duidelijk geworden dat **droogte en verdroging** een grote impact hebben op verschillende **provinciale opgaven**. Op korte termijn raken droogte en verdroging vooral de natuur en biodiversiteit en de landbouw. Op langere termijn zien we effecten op industrie, leefbaarheid en mobiliteit.

Zowel in het oppervlaktewater, als in het grondwater zien we dat de hoeveelheden en voorraden afnemen. Op korte termijn is er veel fluctuatie, maar op de **langere termijn is de trend dat er een structureel tekort is**.

Bovendien verwachten we dat door klimatologische veranderingen er vaker droogte zal optreden, en er tegelijkertijd meer kans is op nattere winters en hevige piekbuien. De extremen nemen toe.

Tot nu toe hebben we geprobeerd de problemen in het watersysteem vooral technisch op te lossen en het landgebruik op elke plek optimaal te bedienen. Met extreem weer zien we, dat het watersysteem daarop niet is ingericht. We lopen tegen de grenzen van het watersysteem aan.

De droogte en verdroging van de afgelopen periode heeft ons laten zien dat het watersysteem ook een echt systeem is, met onderlinge samenhang en verbindingen. En heeft het zichtbaar en urgent gemaakt dat we af moeten van een aanpak die gericht is op afzonderlijke problemen in het watersysteem en toe naar een systemische aanpak.

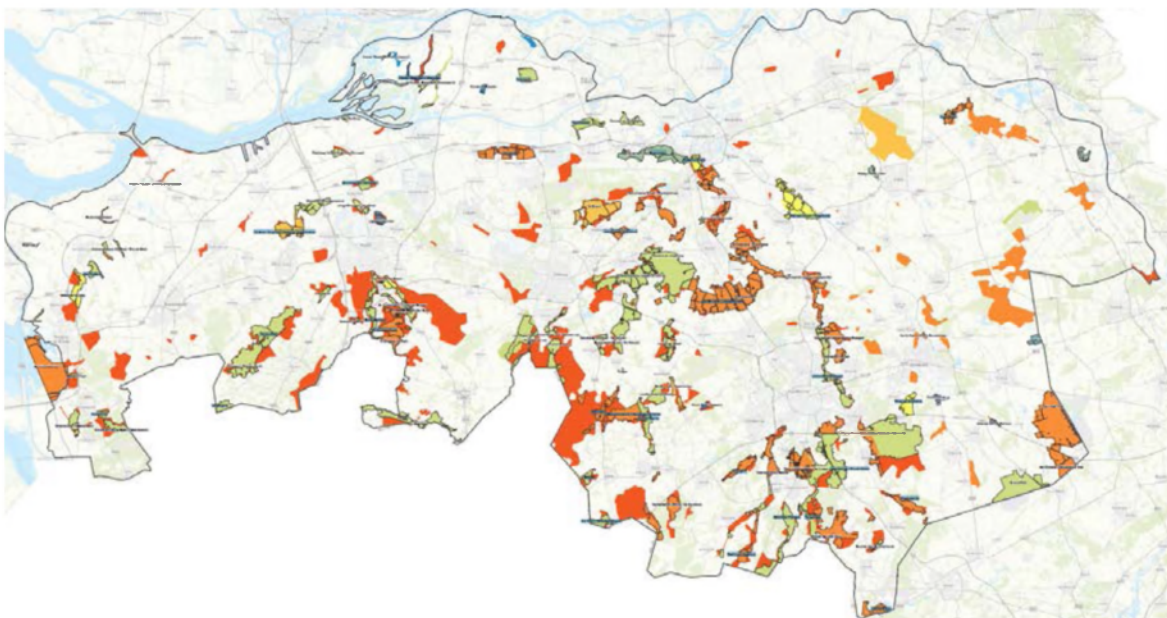
Daarom is een omslag nodig. Het is niet langer voldoende om alleen in natuurgebieden water langer vast te houden, maar op veel meer plekken moeten we het watersysteem anders inrichten. Dat is zowel voor natuur als voor andere waterafhankelijke functies noodzakelijk, waaronder landbouw en industrie. Natte natuurgebieden dragen ook bij aan een oplossing voor watervraagstukken voor andere functies, zoals piekopvang tegen wateroverlast (bijvoorbeeld Bossche Broek) en aanvulling van grondwatervoorraden.

Juist daarom is in het bestuursakkoord afgesproken te werken aan een trendbreuk: **stoppen van de verdroging met een waterrobuuste inrichting van Brabant**.

Hoewel droogte en verdroging dus vele sectoren raken, werden de effecten het eerst zichtbaar in natuurgebieden. Daarom zijn wij en onze partners als **eerste aan de slag gegaan in de bijzondere natuurgebieden** die het meest kwetsbaar zijn voor watertekorten: de Natte Natuurparels. Op basis van de Kaderrichtlijn Water moeten alle benodigde maatregelen uiterlijk in 2027 zijn uitgevoerd. Hieronder op de kaart wordt duidelijk dat in heel veel van de Natte Natuurparels maatregelen zijn uitgevoerd. Alleen in de donker oranje gekleurde gebieden is nog niets gebeurd.

Uit de tussentijdse evaluatie van de afspraken met de waterschappen is gebleken dat met het huidige tempo en werkwijze de realisatie van de verdrogingsbestrijding dusdanig achterloopt dat de afgesproken KRW doelstellingen in 2027 niet gehaald worden. Dit komt onder meer doordat er de afgelopen jaren een onvoldoende gevoel van urgentie was, de uitvoering zich concentreerde op alleen het aanpakken van natuurgebieden (en niet de zones erbuiten) en moeilijkheden met grondverwerving.

Waterschappen en provincie werken nu aan een **volledig overzicht van maatregelen** die nodig zijn om in de Natte Natuurparels de KRW-doelen in 2027 te halen. Dit leidt tot een programmering op basis van een (gebiedsgerichte) aanpak, waar het toepassen van versnellings-maatregelen en het inzetten van aanvullend instrumentarium onderdeel van zijn.

Alleen focus op maatregelen in de natuurgebieden, is niet goed genoeg. Ook is het niet voldoende om **meer** van dezelfde maatregelen uit te voeren of ze **beter** uit te voeren. We moeten op een **andere manier** aan de slag.

We moeten werken aan het **robuuster maken van het water- en bodemsysteem** en ons daarbij niet laten leiden door de mens getrokken grenzen. Dat betekent dat we op een heel andere manier moeten kijken naar het watersysteem en wat we daarin willen regelen.

In een deelstroomgebied moeten alle functies in samenhang en integraal bekeken worden: wat kan een robuust watersysteem bijdragen aan aanwezige functies en andere opgaven?

Uiteindelijk zijn oplossingen waarbij we gebruik maken van de eigenschappen van het landschap duurzamer en goedkoper dan technische maatregelen.

Dit beleid is niet nieuw en sluit bijvoorbeeld aan bij de klimaatrobuuste beeklandschappen uit de omgevingsvisie.

Ook daarin is duidelijk geworden dat het belangrijk is om te kijken naar zowel de hoge, drogere gedeelten in het landschap als het lagere, nattere beekdal.

In dat watersysteem moet het water niet afgevoerd, maar zo lang mogelijk in het gebied vastgehouden worden.

2.2 Robuust watersysteem

Wat is een klimaatbestendig en robuust watersysteem? **Uitgangspunt: we benaderen het watersysteem ook echt als een systeem, wat moet voldoen aan de volgende principes:**

Principe 1

Er wordt aan het oppervlaktewater, ondiepe en diepe grondwater niet meer onttrokken dan er ook is aangevuld. Omdat er op dit moment dalende trends zijn, betekent dat dat er meer moet worden aangevuld dan onttrokken, tot de gewenste klimaatbestendige grondwaterstand is bereikt.

Principe 2

Het (regen)water in hoger gelegen gebieden wordt niet afgevoerd, maar wordt vastgehouden in de bodem en infiltreert naar het grondwater.
Elke druppel telt!

Principe 3

Lager gelegen terreinen en gebieden zijn structureel natter en hebben hogere peilen of grondwaterstanden dan hoger gelegen gedeelten. Ontwatering zorgt immers voor de afvoer van water van hoger gelegen gebieden en is daarom niet wenselijk.

Principe 4

Als er extreme weersituaties zijn (piekbuien, droogte) ontstaat minder, minder snel of minder ernstige overlast of schade, omdat het systeem "ruimte" biedt om de pieken op te vangen. Dit kan gaan om ruimte in oppervlakte, ruimte in de bodem en ruimte in de tijd.

Principe 5

Waterkwaliteit is overal op orde, om geschikt te zijn voor de functies die water nodig hebben.

De principes hebben gevolgen voor de inrichting en de gebruiksfuncties in het gehele systeem: van haarvaten tot beken, rivieren en kanalen én het bebouwd gebied. **Van afvoeren naar koesteren!**

Een klimaatbestendig en robuust watersysteem:

- Zorgt voor een optimale samenhang tussen functies;
- Is afgestemd op de specifieke eigenschappen van een regio of gebied;
- Is randvoorwaardelijk voor industrie, natuur, cultuur, stedelijke ontwikkeling, landbouw en recreatie;
- Zorgt voor een grotere beschikbaarheid van schoon water;
- Geeft invulling aan beleidsdoelstellingen van de provincie uit het bestuursakkoord en wettelijke taken als Kaderrichtlijn Water en Natura2000;
- Ondersteunt kostenefficiënt beheer en onderhoud van het watersysteem.

2.3 De aanpak: gebiedsgericht

Hoewel het in sommige gebieden genoeg is om maatregelen te nemen zoals we gewend zijn, is dat in andere gebieden niet voldoende. We zetten daarom in op een trendbreuk en het **uitgangspunt is dat we werken via een gebiedsgerichte en samenhangende aanpak**, waarmee de verdrogingsbestrijding onomkeerbaar wordt ingezet.

Om de doelen tijdig te realiseren, zullen we maatregelen grootschalig moeten toepassen. Dat vergt ook dat we de gebieden waarin we kijken naar oplossingen voor een robuust systeem, groter maken dan alleen de natuurgebieden.

Dit vraagt om een **schaalsprong in ruimtelijke zin**: in plaats van kleine, individuele gebieden te bekijken, wordt de samenhang tussen de gebieden bekeken en de uitvoering op elkaar afgestemd. De maatregelen moeten het juiste schaalniveau hebben om een wezenlijke en blijvende impact te hebben op het systeem.

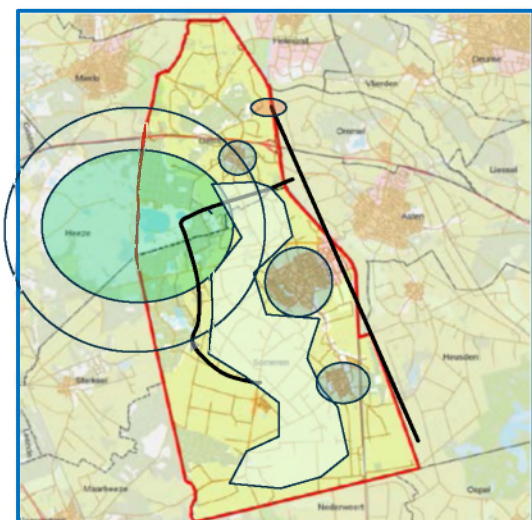

Een gebiedsgerichte aanpak betekent dat we op het niveau van een deelstroomgebied gaan kijken naar systeemherstel, **integraal kijken naar alle doelen in dat gebied en de samenhang daartussen**.

Daarbij zoeken we naar kansen om meerdere **doelen slim te koppelen**, zoals het verminderen van de milieudruk, omlaag brengen van de stikstofemissie, extensivering van de landbouw, natuurherstel en klimaatadaptatie. We nemen dan de hydrologie in natuurgebieden, het landelijk (agrarisch) gebied en het bebouwd gebied mee in het bepalen van de maatregelen.

Kenmerkend voor de gebiedsgerichte aanpak is dat het werken aan een waterrobuuste inrichting aanzienlijk bijdraagt aan meerdere provinciale opgaven. Omgekeerd dragen de maatregelen die worden genomen vanuit andere opgaven, ook positief bij aan verdrogingsbestrijding.

Bij de maatregelen die worden uitgevoerd, geven we prioriteit aan de meest urgente onderdelen, over het algemeen de Kaderrichtlijn Water doelen, waar verdrogingsbestrijding er één van is.

Uitgangspunt: We kiezen ervoor om voorrang te geven aan de robuustheid van het watersysteem.

Voor een effectieve en efficiënte aanpak van verdroging en droogte betekent dat we moeten loslaten dat alle maatregelen altijd op basis van vrijwilligheid plaatsvinden. Dit is een uiterste stap en als deze stap wordt gezet, bieden we de huidige gebruikers wel handelingsperspectief hoe verder te gaan. Hier stemmen we onze instrumenten ook op af.

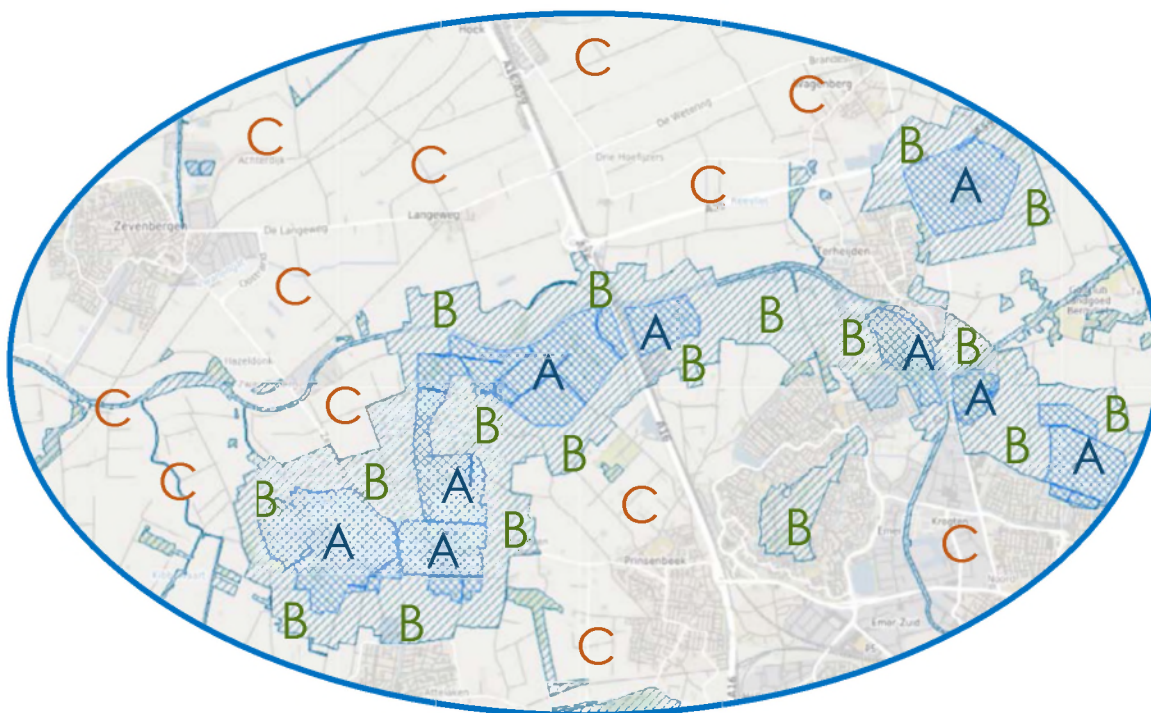
Op de lange termijn biedt een robuust systeem namelijk het meeste voordeel voor elke gebruiker.

In de gebieden is er vrijwel altijd een **samenhang in de opgaven**. Deze samenhang bepaalt hoe groot daadwerkelijk het gebied is waarin er maatregelen worden genomen.

In z'n algemeenheid kunnen we de volgende onderverdeling maken:

- A. Maatregelen gericht op systeemherstel binnen de begrenzing van de Natte Natuurparels. Draagt bij aan het halen van verplichte water- en natuurdoelen in 2027.
- B. Maatregelen in de zone om Natte Natuurparels heen, gericht op het halen van de water- en natuurdoelen in 2027. Deze maatregelen dragen ook bij aan de opgaven voor klimaatadaptatie, transitie landbouw, grondwaterbeleid, vitale bodem, etc. In deze zone ontstaat met slimme maatregelen de **meerwaarde van de gebiedsgerichte aanpak**.
- C. Generieke maatregelen Brabant-breed, gericht op klimaatbestendig en robuust watersysteem in 2050 en andere opgaven. Deze generieke maatregelen dragen ook bij aan de water- en natuurdoelen.

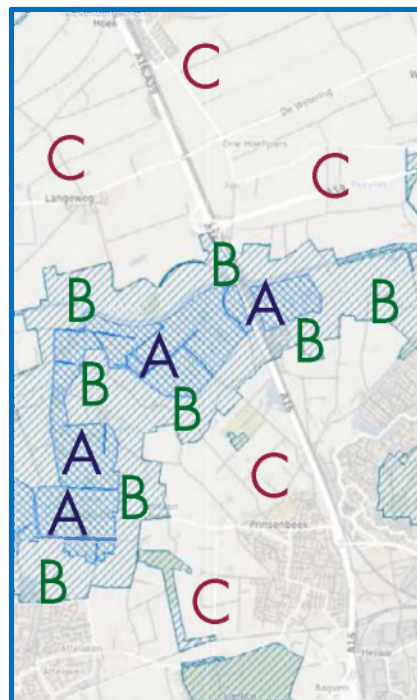

Er is dus een inhoudelijke samenhang tussen de opgaven in een gebied en we gaan die actief versterken door de maatregelen zo veel mogelijk te combineren in de gebiedsgerichte aanpak. Op dit moment zien we de meeste samenhang met onderstaande beleidsthema's.

Aanpak stikstof. Vanuit stikstof verwerven van gebouwen en dierrechten, vanuit aanpak verdroging de grond aankopen. Deze benutten voor verduurzaming landbouw en toekomstperspectief voor blijvers. Bij voorkeur in zones rondom natuurgebieden inzetten. (gebied B)

Deltaplan Hoge Zandgronden en Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie. Voornamelijk gericht op het langer vasthouden van water. Meerwaarde met name in zones om natuurgebieden, maar ook Brabantbreed. Kans om extra middelen van het Rijk in te zetten. (gebieden B en C)

Transitie landbouw. Systeemherstel in zones rondom natuurgebieden betekent soms minder gunstige omstandigheden voor huidige reguliere landbouw. Een duurzame landbouw is echter gebaat bij een watersysteem dat goed kan omgaan met de extremen van te veel en te weinig water. Aanpak voor water kan zo een aanjager zijn voor landbouwtransitie. (gebied B)

(Diepe) grondwateraanpak en drinkwater. Meer infiltratie naar grondwater zorgt voor het op peil houden van de voorraden en op langere termijn ook voor kwelherstel. (gebieden A, B, en C)

Om de nieuwe gebiedsgerichte aanpak te laten lukken, moet ook de samenwerking gebiedsgericht worden opgezet. Met de **waterschappen** wordt al gewerkt aan een **nieuw samenwerkingsmodel**. Daarbij denken we in de lijn van de Natura2000-bestuursovereenkomsten met de waterschappen, omdat die bewezen effectief zijn.

Voor de opgave verdrogingsbestrijding wordt een programma opgesteld, waarin de projecten in de tijd worden geprogrammeerd. Per project, gebied of deelgebied worden er afspraken gemaakt over wie waarvoor verantwoordelijk is, over inzet van mensen en middelen en planning.

Dit sluit ook aan op de programmering van de realisatie van het Natuurnetwerk, die in de meerjarenplan aanpak is opgenomen.

Ook in de projecten waar wij zelf meer de regie voeren, is de **bijdrage van partners van essentieel** belang. Daarom leggen we dat ook in overeenkomsten vast.

Een van de meest belangrijke partners zijn de Brabantse Waterschappen. We gaan met hen de komende jaren voortbouwen op de huidige samenwerking.

Er zijn echter nog veel meer betrokken partijen en ook daarmee werken we op verschillende manieren samen. Dat zijn bijvoorbeeld gemeenten, natuurbeheerders en agrarische (natuurbeheer)verenigingen, maar ook de drinkwaterbedrijven.

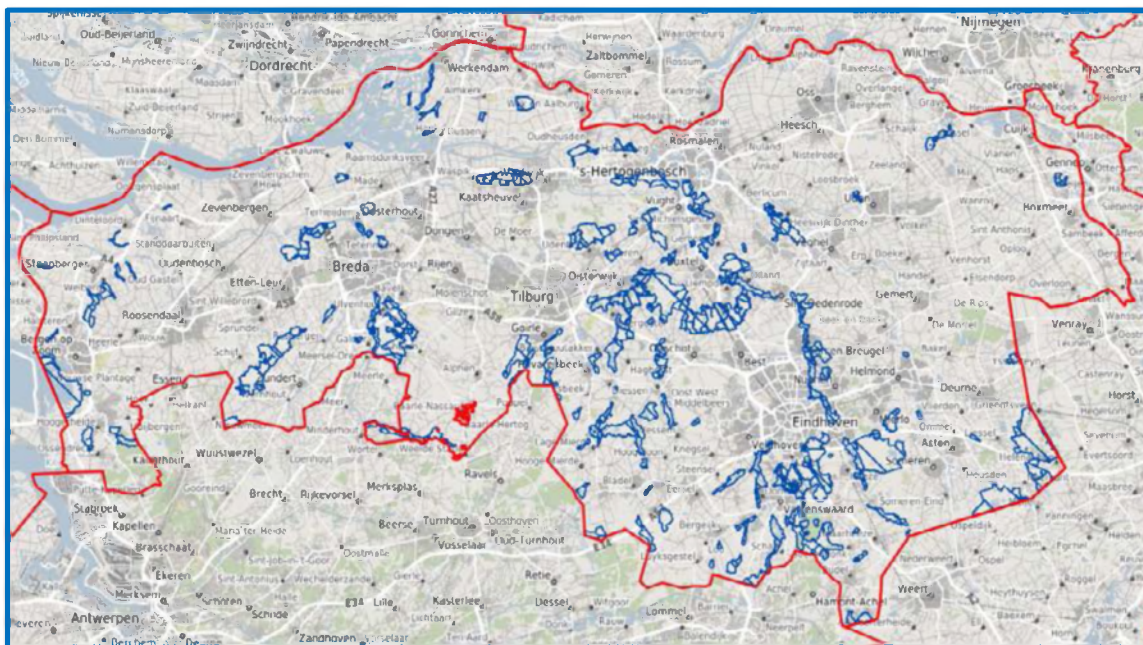
Die partijen zijn onderling vaak ook al op verschillende manieren betrokken. In dat netwerk zullen we met die partijen maatwerk leveren voor afspraken over het robuust maken van het watersysteem.

2.4 De gebieden

In heel Brabant zijn er **97 Natte Natuurparels**. Dit zijn de meest waardevolle natte natuurgebieden, die afhankelijk zijn van voldoende, schoon, (grond)water. In veel van deze gebieden zijn al maatregelen genomen of in uitvoering. Vaak is dit echter niet voldoende en zijn extra maatregelen nodig. Soms zijn die extra maatregelen eenvoudig uitvoerbaar en blijven beperkt tot het natuurgebied zelf.

In het overgrote deel van de Natte Natuurparels is er veel meer samenhang met andere opgaven en zijn ook **maatregelen buiten de natuurgebieden** noodzakelijk.

In **overleg met onze partners** en vooral de waterschappen bekijken we dit jaar in welke gebieden een grotere, integrale gebiedsaanpak nodig is. In de gebieden met een kleinere of eenvoudigere opgave spreken we af om een kleinschaligere aanpak op te zetten. Uiterlijk in 2027 moeten alle maatregelen zijn getroffen, zodat de waterhuishouding van de Natte Natuurparels, conform de Kaderrichtlijn Water, op orde is.

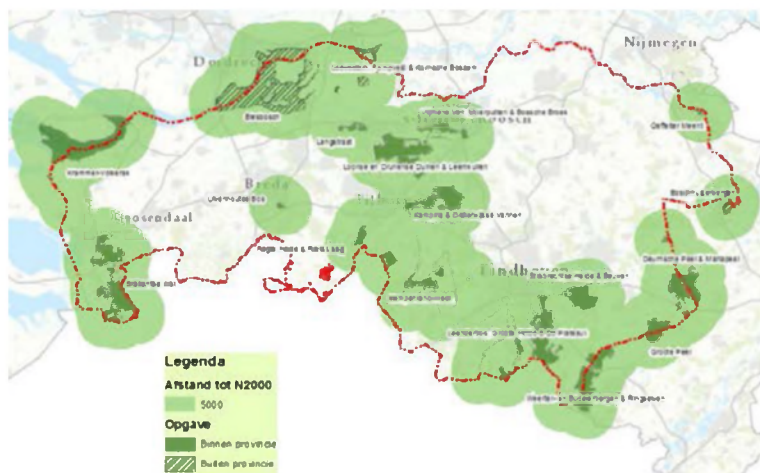
De **focusgebieden** zijn de gebieden waar veel opgaven bij elkaar komen en er een integrale gebiedsaanpak nodig is. Daarvoor willen we als **provincie de regie** nemen, en de komende twee jaar forse stappen richting uitvoering zetten. Dat betekent niet dat we zelf alle maatregelen zullen uitvoeren.

Wij geven **prioriteit** aan de Natte Natuurparels in en om de stikstofgevoelige Natura2000-gebieden, waar de urgentie van stikstof een uitgelezen kans biedt om integraal in de zones om de gebieden heen aan de slag te gaan.

Er zijn 31 Natte Natuurparels die geheel, soms gedeeltelijk, in stikstofgevoelige Natura2000 gebieden liggen en 14 Natte Natuurparels direct aangrenzend aan die gebieden. Deze Natte Natuurparels zijn vaak het meest bepalend voor het halen van de doelstellingen van Natura2000. Een volledig overzicht wordt gegeven in bijlage 2 'Prioritering Natte Natuurparels'.

Enkele voorbeelden: in Natura2000-gebied 'Deurnsche Peel & Mariapeel' bevinden zich drie Natte Natuurparels: Deurnese Peel, De Bult en Het Zinkse/Heitrakse Peel.

Natura2000-gebied Ulvenhoutse Bos heeft één Natte Natuurparel met dezelfde naam, maar direct aangrenzend liggen de Natte Natuurparels St. Annabosch/Chaamse Bossen, Chaamse Beek/Het Broek en BovenMarkdal.

Voor elke Natte Natuurparel zullen we bekijken wat een **passende aanpak** is. Daarbij gaan we gebieden indelen in de volgende categorieën:

1

Gereed: eerder zijn maatregelen uitgevoerd en het doel is voor 100% gehaald, of het doel is weliswaar niet 100% gehaald, maar wordt op basis van een bestuurlijke kosten-baten-afweging voldoende geacht.

2

De opgave is niet complex, er is geen integrale gebiedsgerichte aanpak nodig. De (rest) opgave kan vrijwel geheel binnen de begrenzing van het natuurnetwerk, met inzet zoals afgelopen jaren gebruikelijk is, worden gehaald. Wordt opgenomen in de afspraken met de waterschappen of via de meerjarenaanpak Natuurnetwerk met één van de manifestpartners.

3

De (rest)opgave is complex en er zijn maatregelen in en buiten de gebieden nodig, via een gebiedsgerichte aanpak waarin meerdere doelen (biodiversiteit, landbouwtransitie, leefbaarheid) samenkomen. Hiervoor neemt de provincie de regie en zet waar nodig aanvullend instrumentarium in. De aanpak wordt afgestemd met en opgenomen in de afspraken met waterschappen en manifestpartners. Het kan ook een gebied zijn dat wordt opgepakt via de Natura2000/stikstofaanpak.

In 2020 zullen we samen met onze partners definitief bepalen welke gebieden we prioriteit geven. In die gebieden zetten we de bestuursakkoordmiddelen voor het gebiedsgericht werken in.

2.5 Breed palet maatregelen

Om in de gebieden aan de slag te gaan, is er een breed palet aan maatregelen nodig. We kijken breed, diep en rond. Het betreft maatregelen die waterschappen, maar ook maatregelen die andere partijen (terreinbeheerders, gemeenten, provincie, agrariërs, grondwateronttrekkers) kunnen en moeten nemen.

Het gaat niet alleen om inrichtingsmaatregelen in of bij natuurgebieden, maar ook maatregelen om **water vast te houden** in de brongebieden, **verminderen van de afwatering** zodat er meer infiltreert naar het grondwater, aanpassen van ontwatering in **bebouwd gebied, minder grondwateronttrekkingen** voor drinkwater, industrie en beregening en **minder drainage** rondom natuurgebieden.

In principe sluiten we bij het bepalen van de maatregelen aan op de natuurlijke condities van het water- en bodemsysteem, maar indien noodzakelijk passen we slimme technische oplossingen toe voor zover deze de leefbaarheid vergroten, en deze haalbaar en betaalbaar zijn.

Minder grondwateronttrekkingen voor drinkwater en industrie

Onttrekkingen voor drinkwater en industrie zitten over het algemeen in het diepe grondwater en het betreft slechts enkele, maar wel grote onttrekkers. Er zijn en worden bestuurlijke afspraken gemaakt met grondwateronttrekkers. Met Brabant Water als grootste onttrekker loopt de overeenkomst van 2018 tot en met 2022. Met de andere onttrekkers worden afspraken gemaakt voor de periode 2020 tot en met 2024. Deze afspraken zijn gericht op het **stoppen van de groei** van gebruik van het diepe grondwater voor drinkwater en industriële toepassingen. De afspraken zijn dat de volledige grondwateronttrekkingsvergunning behouden blijft, maar dat op vrijwillige basis de latente ruimte in de vergunningen niet gebruikt wordt en dat wordt gestreefd naar zo veel mogelijk besparingen. De bestuurlijke afspraken worden jaarlijks gemonitord en na afloop gevolgd door een nieuwe overeenkomst. Mocht blijken, dat de afspraken niet voldoende effect hebben, dan kan (gedeeltelijke) intrekking van grondwateronttrekkingsvergunningen noodzakelijk zijn. Pas bij intrekking van vergunningen(ruimte) ontstaan economische consequenties, zoals minder economische groei of investering in alternatieve bronnen voor (drink)watervoorziening.

De maatregelen om langer water vast te houden in het watersysteem zorgen voor een aanvulling van het ondiepe grondwater. Hoewel lastig te kwantificeren, helpen maatregelen voor aanvulling van het ondiepe grondwater ook iets om het **diepe grondwater aan te vullen**.

Samen met andere maatregelen buiten de provincie Brabant om de aanvulling van het diepe grondwater te verbeteren, draagt het aanvullen van het ondiepe grondwater bij aan het op peil kunnen houden van de grondwateronttrekkingen voor drinkwater en industrie.

De beregeningsonttrekkingen zitten meestal in het ondiepe grondwater en gemiddeld gezien zijn dat kleinere, maar wel heel veel onttrekkingen. Ook in het ondiepe grondwater is een negatieve trend. Daarom werken we toe naar nieuwe afspraken over het beregeningsbeleid.

De insteek daarbij is dat we een **evenwicht willen in aanvulling en gebruik** van het water: als in tijden van wateroverschot genoeg water is vastgehouden en geïnfiltreerd, kan beregening in perioden van watertekort worden toegestaan. In agrarisch gebied het water langer vasthouden werkt op zichzelf al positief op het verminderen van de gevolgen van droogte.

Het structureel vasthouden van water in natuurgebieden en de zones eromheen functioneert dan als een buffer, zodat er, zelfs bij droogte, ook voldoende ondiep grondwater beschikbaar is voor de landbouw. De maatregelen ten behoeve van natuur zijn daarmee tevens **van belang voor de landbouw**.

In de gebiedsgerichte aanpak ligt intrinsiek besloten dat ook andere doelen kunnen worden gerealiseerd. Om 27.000 ha natuurgebied op orde te krijgen, schatten we in dat ook in ongeveer 27.000 ha landbouwgebied daarbuiten – precisering volgt als we alle gebieden individueel in beeld brengen – meer water moet worden vastgehouden, door middel van **bodemverbetering** (meer infiltratie, groter waterbergend vermogen) en aanpassing van de waterhuishouding (vooral hogere grondwaterpeilen) en inspelen op wateroverlast.

Bij voorrang zetten we in deze gebieden dan ook de transitie in naar een natuurinclusieve landbouw. Waarbij ook passende maatregelen horen om deze overgang mogelijk te maken voor agrarische ondernemers. Per gebied waar we aan slag gaan, bepalen we wat er nodig is om de transitie te begeleiden.

2.6 Instrumenten

Om de nieuwe, gebiedsgerichte aanpak daadwerkelijk in gang te zetten, is nodig om bestaande instrumenten te gebruiken – en deze specifieker in te zetten – en nieuwe instrumenten te ontwikkelen. Daarbij willen we een mix tussen instrumenten die stimuleren (op basis vrijwilligheid) maar ook instrumenten met een meer dwingend karakter.

Tot nu toe gehanteerde strategieën zijn: het aankopen van grond voor de realisatie van maatregelen, het aankopen van grond ter compensatie, technische compensatie op en rondom het erf en financiële compensatie. Deze instrumenten alleen zijn echter niet voldoende.

Dit gaan we **aanvullen met andere en aanvullende instrumenten**, zoals stimuleringsregelingen, (tijdelijke) subsidies, actieve grondpolitiek, begeleiding en ondersteuning van agrariërs bij agro-transitie en planologische regelingen. Deze instrumenten ontwikkelen we in de gebiedsgerichte aanpak.

Op deze wijze bieden we meerwaarde aan het omgaan met het veranderend klimaat en de grote transitie van deze tijd. Juist in gebieden waar als gevolg van verdrogingsbestrijding uitstralingseffecten optreden naar de landbouw, kunnen deze **ontwikkelingen elkaar versterken en voor een nieuw perspectief** zorgen: vitale bodems zorgen voor sponswerking en verlagen daarmee het risico op overstromingen, de aanleg van extra bos ook buiten het natuurnetwerk versterkt het landschap en draagt bij aan klimaatdoelen, de transitie naar kringlooplandbouw draagt bij aan lokale duurzame grondstofbenutting, etc.

Zoals al eerder is geconstateerd, is er een aantal maatregelen dat altijd een goed effect heeft op systeemherstel en op het tegengaan van droogte en verdroging. Eén van die maatregelen is het **langer vasthouden van water** op zo veel mogelijk plekken.

Op dit moment is het gehele watersysteem eigenlijk ingericht op het water zo snel mogelijk afvoeren. Langer vasthouden van water heeft een positief effect op grondwaterherstel, natuurherstel en droogte-bestrijding. Als het wateroverschot van de winter en het vroege voorjaar wordt vastgehouden tot in de zomer, ontstaat er **minder schade in een periode van ernstige droogte**.

Om voldoende impact te hebben, zal dit wel op grotere schaal en op alle plekken in het watersysteem moeten worden toegepast: de haarvaten, de A-watgangen en de grote kanalen en rivieren. Het begint bij het verminderen van de af- en ontwatering: waar nodig en mogelijk moet het aantal sloten en greppels afnemen. Daar waar ze nodig zijn, moeten de peilen door middel van stuwen zo hoog mogelijk gezet worden.

Waterschappen en provincie samen zijn bevoegd gezag voor ingrepen in het watersysteem. We gaan gezamenlijk bekijken welke instrumenten daarvoor ingezet kunnen worden.

Planologische regelingen

In de eerste plaats gaan we, zoals al in GS is besloten, intensiever gebruik maken van huidige pakket grondverwervingsinstrumenten door onder de omgevingswet in te zetten op verwerving op basis van **volledige schadeloosstelling** (VSS) ter voorkoming van onteigening. Dit laatste betekent dat VSS alleen geboden kan worden wanneer PS voorafgaand heeft besloten om in een concreet geval uiteindelijk tot onteigening over te gaan.

Dit doen we alleen waar het echt nodig is en daarvoor wordt een nader afwegingskader opgesteld. Daarbij kan gedacht worden aan gronden waarbij meerdere doelen gerealiseerd worden, of gronden die noodzakelijk zijn om een naar verhouding groot gebied hydrologisch in te richten. Waarschijnlijk gaat het voornamelijk om gronden gelegen in het Natuurnetwerk Brabant, hoewel af en toe ook gronden in de zone om natuurgebieden heen in aanmerking kunnen komen.

Wanneer dit daadwerkelijk wordt overwogen zullen GS hiertoe waar nodig een voorstel aan PS voorleggen. Wanneer PS tot onteigening zouden besluiten, leert de praktijk dat de hierdoor ontstane mogelijkheid tot verwerving op basis van volledige schadeloosstelling de grondverwerving zodanig vergemakkelijkt dat daadwerkelijke onteigening sporadisch voorkomt. Ook blijkt dat de inzet van volledige schadeloosstelling ter voorkoming van onteigening daadwerkelijk voor een versnelling van de realisatie zorgt.

In de zones om de natuurgebieden heen gaan we daarnaast, onder de omgevingswet, kijken naar de mogelijkheden om beperkingen op te leggen of **voorwaarden te stellen aan landgebruik** zodat dat past bij een robuust watersysteem.

Een andere in het oog springende maatregel is het **verbeteren van de bodem**. In een vitale bodem zijn het bodemleven, de beworteling en de bodemstructuur zo goed, dat de bodem veel water kan opnemen en vasthouden (sponswerking) en de uitspoeling van nutriënten vermindert. Bovendien kunnen gewassen in een vitale bodem het grondwater en voedingsstoffen goed opnemen, waardoor de opbrengst verbetert.

Het verbeteren van de bodem is daarmee bij uitstek een maatregel die voor **meerdere opgaven positief werkt** en waar de samenhang tussen de belangen duidelijk wordt.

Daarom blijven we bijvoorbeeld de komende periode werken aan het project 'Brabants Bodem' binnen het Van Gogh Nationaal Park. Hierbij wordt bodemverbetering een onderdeel van het verdienmodel van agrariërs. Dit is een belangrijk project waarvoor het Rijk recent een bijdrage €4,5 miljoen heeft toegezegd.

Aanvullend zullen we blijven investeren in herstel van de landbouwbodem, onder meer door de subsidieregeling Vitale Bodem bij nieuwe openstellingen met voorrang inzetten in de zones rondom de natuurgebieden. Juist in die zones heeft het verbeteren van de bodem de meeste meerwaarde voor de landbouwtransitie, het vasthouden van water en het verbeteren van de waterkwaliteit.

2.7 Proces

We werken bij de vormgeving van klimaatadaptatie en de verdrogingsaanpak nauw samen met veel partners. Bij de totstandkoming van deze visie en uitwerking van het bestuursakkoord is reeds intensief contact geweest met onze primaire partners op dit terrein: de Brabantse waterschappen.

Bij de verdere uitwerking zullen daarnaast ook de gemeenten nauw worden betrokken, alsmede de terreinbeherende organisaties (TBO's), de agrarische sector en milieuorganisaties, via de BMF.

Op het terrein van grondwater functioneert al langer het **Breed Bestuurlijk Grondwateroverleg** (BBG), waarin alle belanghebbende partijen samen komen. We benutten het BBG om in de komende maanden op cruciale aspecten van het beleid, zoals de gebiedsgerichte aanpak en het grondwateronttrekkingen/beregeningsbeleid te komen tot gedragen (deel)oplossingen.

Via de provinciebrede **stikstof-tafel**, waarin een zeer breed gezelschap van belanghebbende organisaties is vertegenwoordigd, maken we de verbinding met de gebiedsprocessen vanuit het stikstof-perspectief.

We borgen dat in het verdere proces alle belanghebbende partijen betrokken zijn en we streven naar een zo breed mogelijk maatschappelijk draagvlak.

3. Financiën

3.1 Opgave klimaatadaptatie

Heel Brabant Klimaatproof is een **forse financiële opgave**.

Inzicht voor het grondgebied voor heel Brabant ontstaat met het Uitvoeringsprogramma Klimaatadaptatie Zuid-Nederland.

De kosten van niets doen zullen de kosten van het nemen van maatregelen echter ruim overschrijden. Voor het bebouwd gebied in heel Nederland is een inschatting gemaakt van de schade door neerslag en droogte over de periode 2013-2050. Deze wordt geschat op rond de €71 miljard (bron: 'Schades door watertekorten en -overschotten in stedelijk gebied', Deltares 2012 en 'Manifest Klimaatbestendige stad', Coalities Klimaatbestendige stad 2013).

In het kader van het Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie stelt het Rijk via een impulsregeling, voor een periode van 6 jaar, landelijk € 150 – 250 miljoen beschikbaar. Ook in het kader van het Deltaplan Zoetwater/Hoge Zandgronden stelt het Rijk een bedrag in dezelfde omvang ter beschikking.

De rijksbijdrage staat daarmee niet in verhouding tot de omvang van de majeure nationale opgave voor klimaatadaptatie. Van het Rijk zou meer mogen worden verwacht. Aan de diverse bestuurlijke tafels zullen we hier dan ook stevig op inzetten.

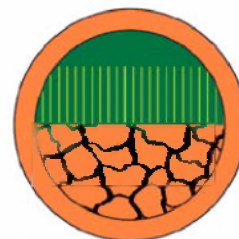
Wij geven vooral invulling aan klimaatadaptatie met de middelen die beschikbaar zijn vanuit onze verantwoordelijkheden en rolinvulling voor de watervraagstukken.

3.2 Watervraagstukken

Benodigd budget

Voor het oppakken van de watervraagstukken is voor de lopende periode 2016-2021, inclusief rijksmiddelen, ca. €200 miljoen beschikbaar. Het overgrote deel van deze middelen (ca. €183 miljoen) is het provinciaal aandeel in activiteiten die volgen uit wettelijke taken en bestuurlijke afspraken.

De waterschappen hebben in de doorkijk naar de jaren 2022-2027 al becijferd dat de inspanningen die ons nog wachten fors groter zijn dan de opgave 2016-2021. Om als provincie bij gelijkblijvende verantwoordelijkheden en rolinvulling de water- en bodemopgaven in Brabant vorm te geven in de periode 2022-2027 zal een provinciaal budget (exclusief rijksmiddelen) in de bandbreedte van **€210 tot €250** miljoen nodig zijn.

Dit bedrag is hoger dan in de periode 2016-2021, omdat we intensiveren op waterkwaliteit en verdrogingsbestrijding. Beide onderwerpen zijn een verplichting vanuit de Kaderrichtlijn Water en we zijn nog ver verwijderd van het doel, zodat hier extra inzet voor nodig is.

We houden geen rekening meer met een provinciale bijdrage aan projecten voor traditionele waterberging door de waterschappen. We zoeken de ruimte voor waterberging in integrale gebiedsoplossingen, waarbij we - conform de principes voor een klimaatbestendig en robuust watersysteem - meer en langer water vasthouden in de haarvaten van het watersysteem.

Dekking

Structureel kan voor de periode 2022-2027 aanspraak worden gemaakt op ca. **€53 miljoen** vanuit de algemene middelen (€5 miljoen per jaar) en de grondwaterheffing (€3,8 miljoen per jaar). In het bestuursakkoord 2020-2023 is **€33 miljoen** vrijgemaakt voor de bestuursopdracht.

Bovendien is **€35 miljoen** gereserveerd voor toekomstgericht investeren voor de periode 2024 – 2027. Deze middelen staan en blijven gereserveerd en zullen eind 2020 worden voorgelegd bij het Regionaal Programma Water en Bodem 2022-2027. In de meerjarige afspraken voor de periode tot en met 2027 die we dit jaar met waterschappen en Rijk (onder andere ten behoeve van rijksfinanciering voor DHZ/DPRA) maken, gaan we uit van de beschikbaarheid van de totale bestuursakkoordmiddelen.

Verder is er €55 tot €71 miljoen aan middelen uit het PMWP, waarvan de realisatie doorloopt na 2021. Als er nog middelen vrijvallen uit het PMWP, zullen we voorstellen dit als aanvullende dekking in te zetten.

De optelsom van de provinciale middelen die beschikbaar zijn voor Water en Bodem voor de periode tot en met 2027 komt hiermee op **€176 tot €192 miljoen**. Het benodigd provinciaal budget is dus hoger dan de dekking.

Met de eerste tranche bestuursakkoordmiddelen kunnen we een belangrijke eerste stap maken. Voor het realiseren van de wateropgaven moet dus gezocht worden naar **aanvullende dekking**.

De toedeling van de middelen naar de afzonderlijke watervraagstukken is indicatief. Op basis van de verdere planvorming kan deze waar nodig worden bijgesteld.

Financiële raming en dekking watervraagstukken (bedragen in miljoenen €)						
		Raming	Dekking			Tekort
			Uitloop realisatie	Structureel	Bestuurs-akkoord	
Schoon Water	Inrichtingsmaatregelen watersysteem (waterkwaliteit) KRW	50 – 60	10 – 15	27	-	8 – 18
	Emissiebeperkende maatregelen agrarische sector	8 – 10	-	-	-	8 – 10
Voldoende water	Verdrogingsaanpak Natte Natuurparels	62 – 74	15 – 21	14	33	- 6 – 6
	Inrichtings- en stimuleringsmaatregelen DHZ	18	-	-	15	3
	Inrichtings- en stimuleringsmaatregelen DPRA	20 – 25	-	-	14	6 – 11
	Zuidwestelijke Delta	15	13	2	-	0
	Vaarwegen	17	7	10	-	0
Water-veiligheid	Rivierverruimings-projecten	15 – 25	10 – 15	-	-	0 – 10
Vitale bodem	Kennisopbouw en Stimuleringsprojecten	6	-	-	6	0
Totaal		211-250	55 – 71	53	68	19 - 58

We zien een realistisch perspectief om het financiële gat te dichten.

Met het slim inzetten van de beschikbare rijks- en provinciale middelen kan werk met werk worden gemaakt. Dit geldt onder meer voor de middelen uit het Deltaplan Zoetwater/Hoge Zandgronden en Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie. Deze zetten we bij voorkeur **in samenhang met andere middelen** in, via de gebiedsgerichte aanpak in de zones rondom natuurgebieden.

Dit geldt ook voor de middelen voor Natura2000/PAS, het Natuurnetwerk Brabant en gelden die het Rijk recent heeft vrijgemaakt voor extra natuurherstel (landelijk €250 miljoen) en nieuwe middelen waar Rijk en provincie het gesprek over aangaan. In IPO-verband gaan met het Rijk gesprekken plaatsvinden om tot en met 2030 langjarig extra middelen beschikbaar te krijgen voor natuurherstel. Ook vrijkomende rijksmiddelen voor de stikstofaanpak (opkoopregeling) dragen bij aan natuurherstel.

Om daadwerkelijk impact te maken op het natuurherstel zullen deze middelen juist ook **in de zones om natuurgebieden heen** ingezet gaan worden, waar een grote samenhang is met onze watervraagstukken.

Daarnaast zoeken we naar meer mogelijkheden voor **cofinanciering**. Naast middelen vanuit het Europese POP3, kan worden gedacht aan de Green Deal en de Europese en nationale Bossenstrategie. Verder kunnen we andere partijen aanspreken op hun primaire of mede-verantwoordelijkheid. Zie bijvoorbeeld het beperkte aandeel van het Rijk in het kader van klimaatadaptatie. Aanvullend daarop kunnen we het zuiverder verdelen van de lasten bespreken. Bijvoorbeeld richting partijen die een groter profijt hebben van voorzieningen voor waterbeheer, of naar rato van de mate van vervuiling.

Indien nodig kunnen we de discussie starten over het verhogen of vergroten van het toepassingsbereik van de grondwaterheffing of overige waterbelastingen (veelal bevoegdheid Rijk, waterschap of gemeente).

Mochten de acties voor aanvullende middelen niet leiden tot voldoende dekking, zullen we de ambitie moeten bijstellen. In dat geval hebben in ieder geval de volgende zaken **prioriteit**:

- Alle basistaken die we als provincie zonder meer moeten doen, waaronder strategisch grondwaterbeheer en wettelijke inspanningen voor waterveiligheid en waterkwaliteit.
- De aanpak van de verdrogingsbestrijding van Natte Natuurparels, op basis van de Kaderrichtlijn Water met deadline 2027, zoals uitgewerkt in de bestuursopdracht.
- Medefinanciering van de waterkwaliteitsmaatregelen die de waterschappen treffen, in het bijzonder de inrichtingsmaatregelen in het watersysteem die uiterlijk 2027 op basis van de Kaderrichtlijn Water moeten zijn gerealiseerd.

3.3 Doel, effecten en indicatoren

Doel, effecten en indicatoren

Het **doel** is het opheffen van de verdroging in de Natte Natuurparels door passende waterhuishoudkundige voorwaarden te realiseren in en buiten deze natte natuurparels.

De **effecten** zijn een toename van de biodiversiteit, toename van kwel in Natte Natuurparels, verbeterde waterkwaliteit in natte natuurparels, verhoogde grondwaterstanden in en rond natte natuurparels, verbeterde vitaliteit van de bodem (bodemstructuur/gehalte organische stof en bodemleven), toename sponswerking bodem (groter watervasthoudend vermogen) en verbeterde waterkwaliteit buiten de Natte Natuurparels.

In de natuurgebieden monitoren we al sinds 2003 hoe het gaat met de verdrogingstoestand, de mate van natuurherstel en de hydrologische omstandigheden in de natuur. Dit gebeurt door de ontwikkeling van herstel van natte natuur te beoordelen, door de hydrologische omstandigheden te meten door middel van peilbuizen en door overzicht van waterschappen over op welke plekken maatregelen zijn uitgevoerd.

De **indicatoren** voor de nieuwe aanpak van deze bestuursopdracht zijn:

- Het areaal waarop maatregelen zijn uitgevoerd binnen Natte Natuurparels;
- Het areaal waarop maatregelen zijn uitgevoerd buiten Natte Natuurparels.

Dit is een verbijzondering van de indicator zoals die nu in de begroting is opgenomen.

3.4 Inzet bestuursakkoordmiddelen

Inzet bestuursakkoordmiddelen voor maatregelen in en rondom natuurgebieden

De inzet van de bestuursakkoordmiddelen van €68 miljoen richten we op het robuust maken van het watersysteem. Met de eerste tranche van €33 miljoen zetten we een forse eerste stap. Later volgt nog besluitvorming over de tweede tranche van €35 miljoen.

De oppervlakte Natte Natuurparels waar nog (extra) maatregelen moeten worden genomen, is ca. 27.000 hectare. Voor 6.300 hectare is al financiering vastgelegd via de bestuursovereenkomst met de waterschappen; en 12.000 hectare ligt in Natura2000-gebied en zal via dat spoor gefinancierd worden. Voor 8.700 hectare is dus nog budget nodig voor het uitvoeren van maatregelen voor watersysteemherstel in natuurgebieden. Het gaat dan om watermaatregelen zoals het aanpassen van stuwen, het verondiepen of weghalen van sloten en greppels en het opzetten van peilen.

De trendbreuk voorziet erin dat er niet alleen maatregelen in de Natte Natuurparels nodig zijn, maar juist ook daarbuiten. We schatten op dit moment in dat er min of meer eenzelfde oppervlakte buiten de Natte Natuurparels nodig is voor het robuuster maken van het watersysteem. Dat is dus 27.000 hectare.

Het gaat om watermaatregelen om water langer vast te houden of minder snel af te voeren, maar ook om (tijdelijke) schadevergoedingen of transitievergoedingen om het huidig gebruik (zoals teelten) aan te passen. Aanvullend daarop zetten we in op bodemmaatregelen om de sponswerking van de bodem te vergroten (door minder verdichting en het verhogen van het organisch stofgehalte), waardoor de bodem meer en langer water vasthoudt.

Voor de maatregelen binnen en rondom Natte Natuurparels ramen we tot en met 2023 een provinciale bijdrage van €18 miljoen uit de eerste tranche.

Inzet bestuursakkoordmiddelen voor maatregelen Brabantbreed

Het waterrobuust maken van Brabant speelt echter niet alleen in Natte Natuurparels en eromheen, maar over de gehele oppervlakte van Brabant. Daarom worden er ook bestuursakkoordmiddelen Brabantbreed ingezet.

We investeren tot en met 2023 €3 miljoen in bodemverbetering buiten de verdrogingsaanpak natuur, gericht op het versterken van het netwerk en kennis rondom vitale bodem bij agrarische sector en het continueren van het lectoraat.

We zetten tot en met 2023 €6 miljoen in ten behoeve van cofinanciering Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie (DPRA). Dit betreft vooral middelen ten behoeve van bovennormatieve wateroverlast. Deels worden deze middelen gebruikt als cofinanciering voor Impulsregeling Klimaatadaptatie waarin ook Rijk, gemeenten en waterschappen bijdragen.

We zetten tot en met 2023 €6 miljoen in ten behoeve van cofinanciering Deltaplan Hoge Zandgronden (DHZ) 2022-2027, vooral gericht op omgaan met en voorkomen van watertekorten op landbouwgrond. Hierbij is sprake van cofinanciering naast waterschappen, grondeigenaren en terreinbeheerders. Bij voorkeur combineren we maatregelen met verdrogingsbestrijding en maatregelen van DPRA.

	2020-2023	2024-2027	Totaal
Verdrogingsaanpak in en rondom Natte Natuurparels	€ 18 mln	€ 15 mln	€ 33 mln
Maatregelen vitale bodem	€ 3 mln	€ 3 mln	€ 6 mln
Cofinanciering Deltaplan Hoge Zandgronden (maatregelen tegen watertekorten)	€ 6 mln	€ 9 mln	€ 15 mln
Cofinanciering Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie (maatregelen tegen wateroverlast)	€ 6 mln	€ 8 mln	€ 14 mln
Totaal	€ 33 mln	€ 35 mln	€ 68 mln
	Ligt nu ter besluitvorming voor	Wordt bij het ontwerp Regionaal Programma eind 2020 ter besluitvorming voorgelegd	

De bestuursakkoordmiddelen zullen vooral ingezet worden in de prioritaire gebieden: de Natte Natuurparels gelegen in of direct grenzend aan Natura2000-gebieden. Afhankelijk van de verdere gebiedsuitwerking, zal per gebied duidelijk worden op welke maatregelen het accent ligt.

3.5 Risico-analyse

Een risico is dat de **cofinanciering door derden** achterblijft. Dit risico verminderen we door goede afspraken te maken. De uitvoeringsafspraken zullen we tussentijds monitoren op de voortgang en indien nodig bijsturen.

Een tweede risico is dat de werkhypotheses en aannames voor de kosten van de maatregelen buiten de Natte Natuurparels **een onderschatting** blijken te zijn. Daarvoor zoeken we oplossingen in het vinden van aanvullende financiers en slimme/gecombineerde oplossingen.

Een derde risico dat wij op dit moment voorzien is dat de nieuwe aanpak, met daarin juist ook maatregelen rondom gebieden, **niet grootschalig genoeg** wordt ingezet. Dit kan door gebrek aan draagvlak of door te weinig mogelijkheden om bestaand gebruik aan te passen. Dit risico gaan we beperken door in de gebiedsgerichte aanpak per gebied goed in beeld te brengen wat er nodig is en daarvoor de benodigde instrumenten te ontwikkelen of bestaande instrumenten effectiever in te zetten.

Een vierde risico is dat er **onvoldoende tempo** wordt gemaakt in de uitvoering. We zetten daarom maximaal in op onze rol als presterende overheid en sturen strakker op planning en realisatie, in gezamenlijkheid met de waterschappen. Werkafspraken worden daartoe aangepast en capaciteitsvraagstukken opgelost. Daarnaast ontwikkelen we, zoals eerder aangegeven, een afwegingskader wanneer zwaarder planologisch instrumentarium ten behoeve van tijdige realisatie nodig is. Dit afwegingskader wordt tijdig vastgesteld door GS. Tevens moet een samen met de partners in het BBG op te stellen nieuwe set afspraken over ondiep grondwater en ondiepe grondwateronttrekkingen een duidelijke richting geven voor de uitvoering van maatregelen in de gebieden.

3.6 Planning

Eind 2021 moet het **Regionaal Programma Water en Bodem 2022-2027** ('het nieuwe PMWP') worden vastgesteld. Het ontwerp-waterprogramma wordt in 2020 opgesteld. Vooruitlopend hierop wordt deze Visie klimaatadaptatie, inclusief de uitwerking van de bestuursopdracht 'Stoppen van de verdroging met een waterrobuuste inrichting van Brabant' opgesteld, met daarin de belangrijkste principes en keuzes.

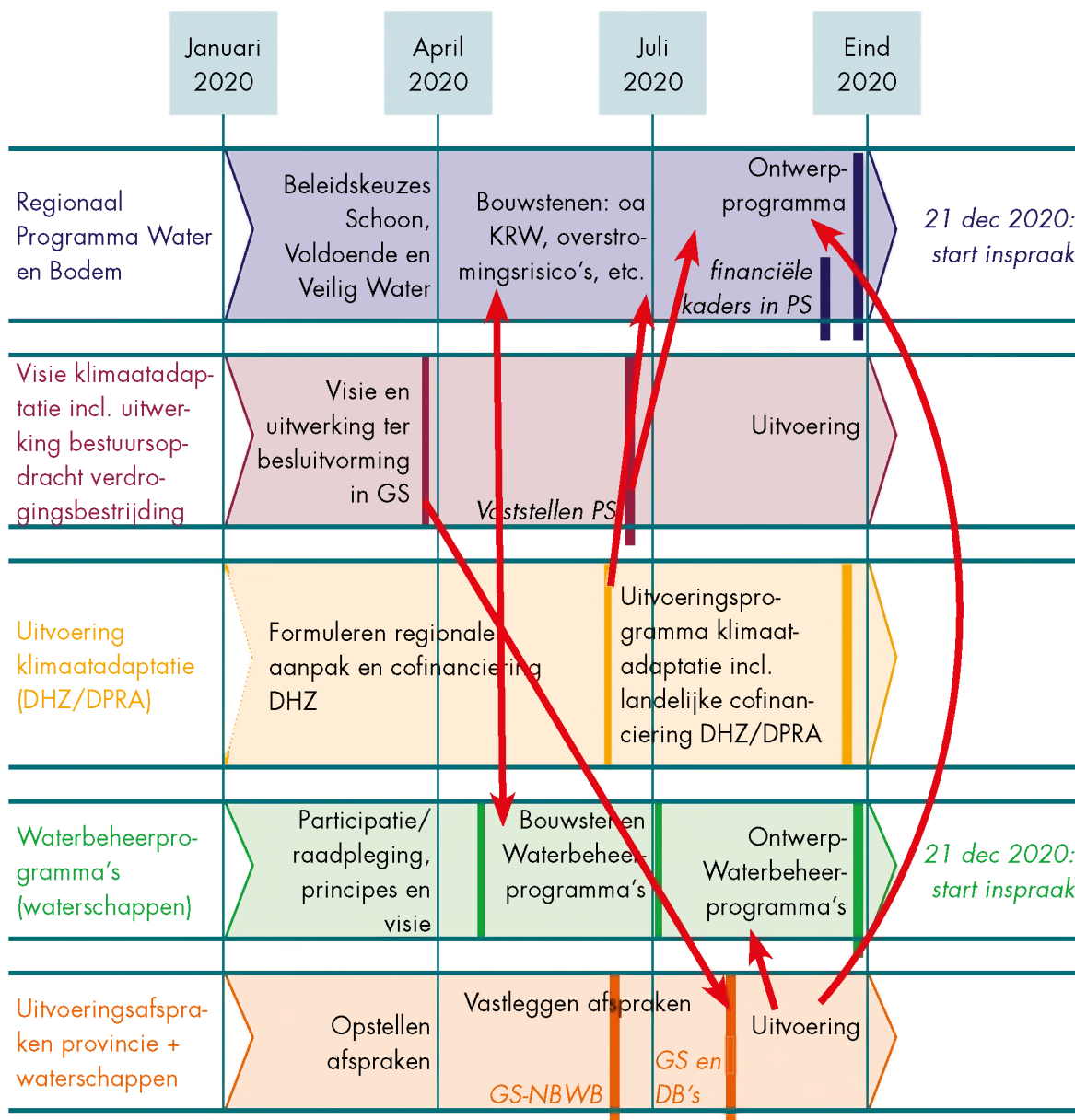
In deze **Visie klimaatadaptatie** wordt een doorkijk gegeven van de raming en besteding van alle beschikbare middelen voor de water- en bodemtaken. Dit doen we, omdat er diverse trajecten en processen parallel lopen en het noodzakelijk is dekking te hebben om meerjarige afspraken te kunnen maken.

Via het uitvoeringsprogramma klimaatadaptatie wordt **cofinanciering met rijksmiddelen** (Deltafonds zoetwater en middelen Deltaprogramma Ruimtelijke Adaptatie) gezocht. Eind dit jaar worden deze gelden landelijk geprogrammeerd.

Parallel en in nauwe afstemming stellen de waterschappen hun **waterbeheerprogramma's 2022-2027** op. Elk van de waterschappen heeft hierbij een eigen route/werkwijze, de einddata zijn gelijk.

Samen met de waterschappen hebben we geconstateerd dat de realisatie van de verdrogingsbestrijding achterblijft. Er is onder meer een nieuw samenwerkingsmodel nodig. We hebben goede ervaringen met de samenwerkingsafspraken met waterschappen rond de PAS-herstelmaatregelen. Deze zullen als voorbeeld dienen voor de **nieuwe afspraken met waterschappen** over verdrogingsbestrijding.

Deze visie, inclusief uitwerking bestuursopdracht, vormt de basis voor deze nieuwe afspraken. Deze afspraken worden definitief in 2020 en vervolgens opgenomen in het Regionaal Programma Water en Bodem 2022-2027 en in de waterbeheerplannen van de waterschappen.

Het merendeel van de bestuursakkoordmiddelen zal pas vanaf 2022 worden besteed. Toch is er een **grote urgentie** om al op korte termijn zekerheid te hebben over de beschikbaarheid van die middelen.

Zoals eerder aangegeven wordt op dit moment gewerkt aan het Regionaal Programma Water en Bodem 2022-2027 en in de aanloop maken we **meerjarige afspraken**.

Deze afspraken hebben een looptijd tot 2027. Dat ligt voor de hand, omdat het gaat om integrale projecten die worden voorbereid en uitgevoerd over meerdere jaren. Voor de **continuïteit in de uitvoering** is daarom van belang om deze afspraken inclusief de financiële dekking te kunnen maken. Met de eerste tranche kunnen we een forse eerste stap zetten. Bij de besluitvorming over het Regionaal Programma Water en Bodem 2022-2027 zal ook de tweede tranche voor besluitvorming worden voorgelegd.

Alleen met voldoende duidelijkheid over financiën kunnen we inzetten op de omslag en voluit werken aan een **klimaatbestendig en robuust watersysteem**.

Vervolgacties

- Ontwerp-Regionaal Programma Water en Bodem 2022-2027: PS besluit financieel kader najaar 2020
- Nieuwe uitvoeringsafspraken met waterschappen, o.a. opgave KRW: bestuurlijke besluitvorming najaar 2020
- Uitvoeringsprogramma Klimaatadaptatie DPRA/DHZ Zuid-Nederland: bestuurlijke besluitvorming eind 2020
- Ontwikkelen beleid inzake ondiepe grondwateronttrekkingen, in samenspraak met Breed Bestuurlijk Grondwateroverleg: verankeren in ontwerp-Regionaal Programma Water en Bodem in najaar 2020
- Ontwikkelen afwegingskader inzet volledige schadeloosstelling in samenhang met onteigenings-titel: verankeren in ontwerp-Regionaal Programma Water en Bodem in najaar 2020
- Nadere prioritering en uitwerking van gebieden: in 2020 en 2021

En nu aan de slag!...

Brabantlaan 1
Postbus 90151
5200 MC 's-Hertogenbosch
Telefoon (073) 681 28 12
www.brabant.nl

